

dr hab. Marek Delong, prof. PRz
Politechnika Rzeszowska im. I. Łukasiewicza
Wydział Zarządzania
Katedra Nauk Humanistycznych i Społecznych

Rzeszów, 9 stycznia 2026 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa

Mgr Ewy Durek

***Bezpieczeństwo w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego
na przykładzie województwa małopolskiego w latach 2010-2021***

przygotowanej pod kierunkiem naukowym

prof. dra hab. inż. Andrzeja Kozery

1. Wybór tematu i tytuł rozprawy

Zgodnie z uchwałą Rady Dyscypliny Nauki o Bezpieczeństwie Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie powołującej mnie na recenzenta w postępowaniu doktorskim mgr Ewy Durek, przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej pt. *Bezpieczeństwo w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego na przykładzie województwa małopolskiego w latach 2010-2021*.

Autorka dysertacji postawiła sobie za cel zbadanie mechanizmów oraz skuteczności systemu bezpieczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w Małopolsce. Uznała, że niszą szczególnie wartą zbadania są zagadnienia związane z bezpieczeństwem przedstawionych obszarów. Za niefortunne uważam stwierdzenie zawarte w pierwszym akapicie wstępu, że dobra kultury i dziedzictwo narodowe są jednymi z ważniejszych i najbardziej zagrożonych wartości końca XX wieku w pracy, której cezura czasowa przypada na drugą dekadę XXI wieku. Dążąc do osiągnięcia założonego celu wykorzystała konwencję określenia obszarów zagrożeń bezpieczeństwa Andrzeja Dawidczyka, będącą zmodyfikowanym modelem Leszka Krzyżanowskiego, który wyodrębnił w tym zakresie trzy sfery: socjosferę, obejmującą sektory: polityczny, prawny, społeczny, kulturowy, ekonomiczny, informacyjny; biosferę, mogącą obejmować sektory: biologiczny, geofizyczny; oraz technosferę, mogącą obejmować sektory: techniczny oraz technologiczny”.

Przeprowadzone badania dotyczą każdego z wymienionych obszarów. Zagadnienia związane z bezpieczeństwem w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego zostały przedstawione kompleksowo dzięki dokładnej analizie aktów prawnych, określonej biosfery, w której funkcjonują zabytki, a także aspektów technicznych oraz technologicznych związanych nie tylko z inżynierią bezpieczeństwa, lecz także z cyberprzestrzenią, w której obecnie coraz szerzej funkcjonują instytucje kultury. Autorka podkreśliła, że Jej praca ma charakter interdyscyplinarny ze względu na dualistyczne wykształcenie (studia prawnicze oraz z zakresu historii sztuki) oraz zastosowane metody badawcze. Przyjęła okres badawczy obejmujący realizację trzech wojewódzkich programów opieki nad zabytkami, które stanowią najważniejsze dokumenty planistyczne dla omawianego zagadnienia. Słusznie uznała, że trzy programy będą liczbą optymalną, pozwalającą dostrzec dynamikę zmian i ocenić skuteczność podejmowanych działań w perspektywie długoterminowej.

Doktorantka gruntownie uzasadniła wybór tematu i tytuł rozprawy. Tematyka została dobrana właściwie, a sam wybór dobrze wpisuje się w aktualne tendencje badawcze stanowiąc wartościowe uzupełnienie szerszego zagadnienia bezpieczeństwa kulturowego. Ramy analizy rozprawy są określone prawidłowo, a przyjęta cezura czasowa została pracy jest należycie wyjaśniona.

Wybór województwa małopolskiego argumentuje zróżnicowanymi warunkami klimatycznymi, występowaniem zarówno nizin, jak i terenów górskich, co naraża obiekty zabytkowe na takie zagrożenia jak: intensywne opady, erozja, powódzie czy zmiany temperatury prowadzące do degradacji materiałów budowlanych. Małopolska posiada rozwiniętą infrastrukturę turystyczną z licznymi obiektami sakralnymi, muzeami, szlakami kulturowymi oraz duże obszary zurbanizowane. Turystyka stawia więc dodatkowe wyzwania w zakresie bezpieczeństwa, takie jak potrzeba ochrony przed aktami wandalizmu, przeciwdziałanie kradzieżom zabytków oraz regulacja liczby odwiedzających w celu minimalizacji wpływu na stan techniczny obiektów. Należy więc zgodzić się z Autorką rozprawy, że ten region jest właściwym obszarem badawczym, umożliwiającym przeprowadzenie kompleksowej analizy oddziaływania czynników klimatycznych, infrastrukturalnych i społecznych na system ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Podjęcie wysiłku badawczego nad bezpieczeństwem w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego na przykładzie województwa małopolskiego w latach 2010-2021 należy uznać za uzasadnione, a sama problematyka badawcza jest istotna z punktu widzenia nauki i praktyki. Autorka nie zadała sobie jednak trudu przedstawienia wyczerpującej oceny

i uzasadnienia znaczenia swoich badań, co w stanowi w mojej opinii istotny mankament rozprawy.

2. Znaczenie problematyki podjętej w recenzowanej rozprawie

Ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego od dawna leży w kręgu zainteresowań badaczy, przeważnie prawników, konserwatorów i kulturoznawców, więc stan badań dotyczący literatury przedmiotu jest bogaty i różnorodny. Wysoki poziom wiedzy naukowej na ten temat przyczynia się do rozwoju i pielęgnowania tak ważnej wartości, jaką jest dziedzictwo. Mgr Ewa Durek uznała, że niszą wartą zbadania są zagadnienia związane z bezpieczeństwem przedstawionych obszarów.

Dążąc do rozwiązania głównego problemu badawczego, ujętego w formie pytania: jak prezentowały się mechanizmy i skuteczność systemu bezpieczeństwa w obszarze dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w Małopolsce w latach 2010–2021? Doktorantka zaprezentowała teoretyczne podłoże problemu i sprawdziła działanie określonych mechanizmów w praktyce. Podział rozprawy na pięć rozdziałów pozwolił na kompleksowe zbadanie problemu, tak aby w każdym z rozdziałów znalazła się odpowiedź na co najmniej jedno z postawionych pytań badawczych.

Niewątpliwie podjęte badania są istotne dla nauk o bezpieczeństwie zarówno dla teorii, jak i praktyki. Wprawdzie rozprawa ma cechy interdyscyplinarne, ale zasadniczo mieści się w naukach o bezpieczeństwie. Autorka słusznie podkreśliła, nie sposób badać bezpieczeństwa w jakimkolwiek jego aspekcie bez spojrzenia na nie z perspektywy zagrożeń. Dlatego znaczna część pracy została poświęcona na zbadanie i zidentyfikowanie obszarów zagrożeń dziedzictwa narodowego i dóbr kultury.

Przyjęty we wstępie ambitny cel zbadania mechanizmów oraz skuteczności systemu bezpieczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w Małopolsce został osiągnięty, co potwierdza lektura opracowania.

Rozprawa doktorska Ewy Durek jest w dużej mierze oryginalna, gdyż prezentuje zarówno teoretyczne podłoże badanego problemu, jak i działanie określonych mechanizmów w praktyce. Poza tym rozprawa jest aktualna, a wyniki badań mają istotną wartość poznawczą i w pewnym zakresie praktyczną.

3. Metodyka badawcza (cele, hipotezy, metody i techniki badawcze) i baza źródłowa

Definiując cel i zadania badawcze Doktorantka posłużyła się hipotezami jako twierdzeniami warunkowymi dotyczącymi związku między zjawiskiem lub jego specyficznymi aspektami a przejściem od stanu rozpoznanego do stanu nieznanego.

Dysertacja doktorska mgr Ewy Durek zawiera prawidłowo sformułowane problemy badawcze; problem główny: „Jak prezentowały się mechanizmy i skuteczność systemu bezpieczeństwa w obszarze dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w Małopolsce w latach 2010–2021?”; cztery problemy szczegółowe i skonstruowane na ich podstawie hipotezy.

Centralna hipoteza badań brzmi: „System bezpieczeństwa w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w województwie małopolskim w latach 2010–2021 charakteryzował się stopniową poprawą skuteczności dzięki wdrażaniu kolejnych *Wojewódzkich programów opieki nad zabytkami* oraz za sprawą rozwoju współpracy między instytucjami odpowiedzialnymi za ich ochronę. Wciąż stawał on jednak przed istotnymi wyzwaniami związanymi z zagrożeniami naturalnymi, kwestiami dotyczącymi odpowiedniego finansowania i przestępczością przeciwko zabytkom, a także przed niespodziewanymi zdarzeniami, takim jak wybuch pandemii”.

Przygotowując rozprawę doktorską mgr Ewa Durek wykorzystała szereg metod i technik badawczych, w tym metody ilościowe, jakościowe oraz mieszane, które pozwoliły na zbadanie problemu bezpieczeństwa w ochronie dóbr kultury: analizę literatury przedmiotu oraz dostępnych źródeł, analizę danych statystycznych z badanego regionu i okresu oraz analizę porównawczą. W trakcie prac nad rozprawą Autorka przeanalizowała źródła prawne związane z badanym zagadnieniem stosując metodę „od ogółu do szczegółu”, od konstytucji do szczegółowych rozporządzeń oraz orzecznictwo związane z bezpieczeństwem i ochroną dóbr kultury na terenie województwa małopolskiego. Wskazała trendy występujące w orzecznictwie w badanym okresie, przeprowadziła analizę typu *case study* na wybranych przykładach oraz wywiady eksperckie z osobami zajmującymi się zadaniami związanymi z ochroną dóbr kultury i dziedzictwa narodowego na terenie województwa.

Bibliografia recenzowanej rozprawy liczy 11 stron (s. 291-301). Została sporządzona właściwie, a dobór źródeł i opracowań również należy uznać za poprawny i uzasadniony. W toku wywodu znajduje właściwie wykorzystanie.

Wyłożona przez Autorkę metodologia badań umożliwiła realizację założeń badawczych, więc przedstawione hipotezy i metody oceniam pozytywnie.

4. Ocena struktury rozprawy

Struktura rozprawy odpowiada jej tytułowi. Tekst liczy 306 stron. Składa się ona ze wstępu przedstawiającego informacje ogólne; charakterystykę przedmiotu badań; sytuacji problemowej; głównego problemu badawczego i problemów szczegółowych; hipotez; zastosowanych metod badawczych; źródeł i literatury przedmiotu oraz układu pracy (s. 15-28); oraz pięciu rozdziałów merytorycznych (s. 29-276); zakończenia (s. 277-290); bibliografii (291-301); spisu rysunków (s. 302); spisu tabel (s. 303); spisu wykresów (s. 304) oraz oświadczeń autorskich niezbędnych do przeprowadzenia postępowania doktorskiego (s. 305-307).

Rozprawa została podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy omawia miejsce ochrony dziedzictwa w systemie bezpieczeństwa państwa oraz ramy prawne, drugi – strukturę instytucjonalną i zadania podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo dóbr kultury. Trzeci rozdział przedstawia katalog zagrożeń naturalnych, militarnych, przestępczych i cybernetycznych oraz analizuje ich wpływ na dziedzictwo. W rozdziale czwartym omówiono ochronę dóbr kultury w kontekście dokumentów planistycznych i praktyki zarządzania bezpieczeństwem, a rozdział piąty zawiera szczegółowe studium przypadku województwa małopolskiego, z analizą programów ochrony zabytków, orzecznictwa sądowego oraz działań instytucjonalnych.

Na pozytywną ocenę zasługują zawarte w zakończeniu propozycje praktycznego wykorzystania wyników przeprowadzonych badań, szczególnie do implementacji zaproponowanych rozwiązań do założeń doktrynalnych i regulacji prawnych w zakresie przedmiotu badań oraz określenia kierunków i obszarów zmian, które należy wprowadzić w najbliższej przyszłości w celu wzmocnienia bezpieczeństwa w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Struktura pracy odpowiada standardom przyjętym dla prac doktorskich, a rozdziały zachowują właściwe proporcje. Spis treści jest czytelny i poprawny. Przyjęty przez Doktorantkę podział treści systematyzuje kolejność poszczególnych rozważań oraz ułatwia przechodzenie w toku lektury od treści ogólnych do bardziej szczegółowych. Uważam, że zastosowanie wprowadzeń i podsumowań we wszystkich rozdziałach nadałoby pracy atrakcyjności i ułatwiło zapoznanie się z treścią. Mimo to strukturę recenzowanej rozprawy można uznać za prawidłową i odzwierciedlającą najważniejsze zagadnienia omawianej problematyki.

5. Ocena formalnej strony rozprawy

Narracja w pracy, co do zasady, jest spójna. Język jest poprawny i komunikatywny, przez co pracę czyta się płynnie, jednak można dostrzec nieliczne błędy nie wpływające na ogólną ocenę pracy, np. „W toku badań ustalono, że zidentyfikowane pod tym względem zagrożenia wskazują na konieczność podejmowania systematycznych działań zapobiegających nielegalnym działaniom...” (s. 287). Nie odnotowałem także błędów redakcyjnych. Autorka opanowała techniki pisanie pracy naukowej na wysokim poziomie. Nie mam zastrzeżeń do warsztatu zaprezentowanego w spisie treści i odsyłaczach.

Źródła zostały wykorzystane z zachowaniem poprawności metodologicznej. Literatura wykorzystana na potrzeby badań została podzielona na trzy grupy: akty prawne, literaturę przedmiotu oraz dokumenty o charakterze sprawozdawczym i planistycznym.

Autorka właściwie posługuje się terminologią stosowaną w naukach o bezpieczeństwie. Swobodnie porusza się w literaturze przedmiotu. Chętnie zajmuje własne stanowisko i zdecydowanie wyraża poglądy.

Praca jest obficie opatrzona przypisami, same odwołania są właściwie dobrane, a przywoływane stanowiska rzetelnie przedstawione. Generalnie, warsztat naukowy rozprawy oceniam pozytywnie, ale jednocześnie zwracam uwagę, że w tekście głównym po raz pierwszy należy podawać imiona i nazwiska autorów (a nie jedynie inicjały imion), o czym Autorka zdaje się niekiedy zapominać (A. Dawidczyk, L. Krzyżanowski, s. 15). Kolejna uwaga dotyczy błędu podawania tytułów lub stopni naukowych niektórych autorów przywoływanych w rozprawie.

Doktorantka wykazuje się rozległą wiedzą i doświadczeniem praktycznym w analizowanej tematyce. Poprawnie wyciąga wnioski i charakteryzuje wybrany temat, co świadczy o opanowaniu całości materii związanej z bezpieczeństwem w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

Badania naukowe w tematyce wybranej na potrzeby dysertacji doktorskiej zostały przeprowadzone sumiennie i rzetelnie. Właściwie przeprowadzona kwerenda aktów prawnych i literatury przedmiotu podnosi wartość naukową dysertacji.

Podsumowując, moja ocena formalnej strony recenzowanej rozprawy jest pozytywna.

6. Problemy do wyjaśnienia

- Proszę porównać koncepcje zagrożeń bezpieczeństwa kulturowego Agaty Wiktorii Ziętek i Andrzeja Urbanka,
- Jakie są Pani rekomendacje poprawy stanu bezpieczeństwa w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w województwie małopolskim.

7. Konkluzja końcowa i ocena końcowa

Uważam, że rozprawa doktorska autorstwa mgr Ewy Durek *Bezpieczeństwo w ochronie dóbr kultury i dziedzictwa narodowego na przykładzie województwa małopolskiego w latach 2010-2021* spełnia wymagania określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tj. Dz.U. z 2024 r. poz. 1571 z późn. zm.)

- stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie,
- potwierdza umiejętność Doktorantki w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym jako recenzent niniejszej pracy, wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

